

Купальле

Аляксандр Лукашук

Начное сьвята, калі ночы амаль няма. Сонца хаваецца на захадзе, каб празь некалькі гадзінаў выплыць на ўсходзе. Сонцастаянне.

Празрысты, нібы раса, і таямнічы, нібы туман, запавет.

Слова губляецца ў глыбіні тысячагодзьдзяў. Прастадушны немец Макс Фасмэр піша, што ў гэты дзень дазвалялася *купацца* — адсюль і *Купала*. Больш асьцярожныя дасьледчыкі выводзілі *Купалу* ад Яна Хрысьціцеля — маўляў, гэта пераклад са старагрэчкай. Аднак дахрысьціянскае значэньне *Купалы* дагэтуль існуе на Палесьсі — вогнішча, агонь. Суфікс „ла“ сьведчыць пра анімізацыю назвы — *Купала* ня толькі агонь, але і дух агню.

А Паўла Урбан, беларускі гісторык, які жыве ў Нямецчыне, выказаў здагадку, што *Купала* прыйшоў на Беларусь са старажытнай Індыі. Бог Крышна меў яшчэ прозьвішча „*Гопала*“: „го“ — карова, „пала“ — абаронца, абаронца кароў. У цёплую летнюю ноч Крышна сустракаўся з пастушкамі, калі тыя, аздобленыя вянкамі, марылі знайсці жаніха, пасланага богам. Гэтыя прыкметы можна адшукаць у абрадах беларускага *купальля*.

У 30-я гады гэтага стагодзьдзя адна зь віленскіх газэтаў надрукавала абвестку: „Паколькі на *Купальле* чакаецца дождж, просім паненак і паноў беларускіх ахвіцэраў апранацца цяплей“. Аднак і надвор’е не перашкодзіла паненкам і панам імгненна паскідаць зь сябе апранахі той ноччу.

У сярэдзіне 80-х у Мікалаеўшчыне *Купальле* сьвяткавала моладзь зь белчырвона-белымі адзнакамі на вопратцы: тры тузіны чалавек былі затрыманья мясцовым КДБ і міліцыяй. Чэкісты спрабавалі арыштаваць Бога Крышну. Багі ня любяць, калі ім спрабуюць надзець наручнікі. Агонь *Купалы* сёння ўсюды, дзе Беларусь.

Курапаты

Зянон Пазьняк

Курапаты — гэта слова-сьмбаль. Сьмбаль страшнага злачынства расейскіх бальшавікоў супраць беларускай нацыі. Да 1988 году такога слова практычна не было ў беларускай мове. Ём карысталіся некалькі дзясяткаў чалавек вёсачкі Дроздава з дванаццаці хатаў, што ў Бараўлянскім сельсавеце пад Менскам. Калі я назваў свой артыкул пра сталінскі тэрор „*Курапаты* — дарога сьмерці“, я ня думаў, што ўводжу новае слова ў беларускую мову і новы тэрмін у беларускую гісторыю, бо, па справядлівасьці, павінна было б прагучаць іншае слова — Брод. Так паўсюдна называлася тое ўрочышча, дзе забівалі людзей. Але ў Дроздаве я напаткаў яшчэ адзін назоў — *Курапаты*, магчыма, пазьнейшы й паваенны.

Слова, пачутае з вуснаў маладых хлопцаў, уразіла мяне мэтафарычнасьцю свайго сэнсу й гучанья. Мне тлумачылі, што *курапаты* (ці *курапаткі*) — гэта белыя веснавыя кветкі, якія там на магілах растуць у траўні. Гэтыя кветкі ў Беларусі называюцца белыя пралескі, а на Віленшчыне яшчэ — *курасьлепкі* (бо вечарам і ў цёмнае халоднае надвор’е яны заплюшчваюцца, і як сарвеш — таксама). У іншым сэнсе *курапаткі* — гэта птушкі, на якіх палююць. Адсюль і выслоўе: „*Пастралялі, як курапатак*“.

Мэтафарычныя асацыяцыі слова паўздынейнічалі на выбар назвы артыкула пра месца расстрэлаў. Слова стала вядомае ўва ўсім сьвеце.

Камуністы некалькі разоў пачыналі перагляд справы пра *Курапаты*, зьбіралі мяхі хлусьні, але хлусьня не дапамагала. Памятаю, адзін хлус напісаў нават успаміны, як ён вайной быццам бы праяжджаў каля Менску і добра памятае, што бачыў дарожны ўказальнік „*Курапаты*“. (Ува ўрочышча быў указальнік, значыцца.)

Курапаты — слова-сьмерць, слова-жах, „ваше слово, товарищ маузер“, магільны помнік расейскаму камунізму.

Курорт

Даніл Альпяровіч

„Еду на курорт“, „быў на курорце“ — гэтыя словы рэдка каму за савецкім часам удавалася вымавіць без інтанацыяў гордасьці за сябе і нейкай асаблівай значнасьці, хоць бы ўва ўласных вачах.

Слова гэтае нямецкага паходжаньня (*Kurort* літаральна азначае „месца лячэньня“).

Да паездкі на курорт рыхтаваліся, як да вяселья, — паслядоўна і цэлы год. Зьбіралі грошы, шыкавалі строі „на выхад“ — каб было ў чым прайсьціся ўвечары па набярэжнай — сябе паказаць, на іншых паўзірацца. Каб усё было ня горш, як гаворыцца, чым у людзей. Пры словах Ялта, Сочы альбо Алушта мроілася бестурботнае таварыства курортнікаў-хаўруснікаў, ласкавае, бясконцае мора, бяскмарнае неба, пальмы, рэкі смачнага таннага віна, экзатычная садавіна. Ну і, зразумела, шпаркія і салодкія заляцаньні, пацалункі пад месяцам і любосныя перамогі. Бяз бою...

А пад канец — абмен адрасамі, абяцанкі пісаць і расстаньні бяз сьлёзаў і ўзаемных папрокаў.

Курортнікі дзяліліся на так званых „арганізаваных“ — тых, хто прыехаў на пуцёўку ад прафкаму — і на „дзікуноў“. Арганізаваныя жылі ў санаторыях альбо пансіянатах — старанна наведвалі розныя водныя альбо гразевыя працэдуры, карацей — папраўлялі, як кажуць, здароўе. „Дзікунамі“ называлі тых, хто здымаў за рубель-паўтара на суткі ложка дзе-небудзь у альтанцы, павеці альбо нават на паддашку. А то й непадалёк ад прыбіральні. Такі курортнік выстойваў даўжэзныя чэргі ў сталоўку па сумна вядомыя катлеты з макаронамі, якія ні выглядам, ні смакам не нагадвалі ні першага, ні другога, але на жыццё не наракаў. Ён жа быў „на курорце“! Вось толькі раз-пораз тачыў „дзікуна“ чарвяк непакою — як „дастаць“ (хоць бы зь пераплатай) білет на зваротны шлях і ў пару патрапіць дадому. Заводзілі карысныя знаёмствы, шукалі „блат“... і знаходзілі.

Успамін пра наведаньне курорту нярэдка заставаўся адным з самых моцных уражаньняў усяго жыцця, у адным шэрагу зь першым каханьнем, службай у войску альбо, безь перабольшаньня, зь вяртаньнем з фронту. „Вось калі я быў на курорце...“, — пачынаў часьцяком мой цесьць-вэтэран знаёмую ўсім нам распавяданку-хвальбу, як яму, інваліду вайны, аднойчы далі „гарашчую“ — гэта значыць, нікім своечасова не набытую пуцёўку на курорт... Далі, між іншым, бясплатна...